

DRUŽINA FLORENTINSKIH BANKIRJEV SOLDANIERI IN PIRAN

JANEZ PERSIC

Bankirji Soldanieri,¹ ki jih omenja Dante kot mogočno in starodavno družino,² so približno 5 let (1337—1342) v Piranu posojali denar na drobno, nekajkrat pa so iz Udin³ in Benetk posodili večje vsote zastopnikom Pirana. Zaradi preglednosti naj na začetku naštejemo člane te družine, ki nastopajo v zvezi s Piranom: sin pokojnega Billiota Soldanierius s sinovi Johannesom, Manfredom (imenovanim Galesius, Galisius), Henrikom (imenovanim Rigus, Rixus ali Ricus), in Frančiškom, njegov brat Manfred in Lavrencij, sin pokojnega Vanta.

Pogodba s Piranom, 9. marca 1337 so potestat Marco Dandolo s sodniki in veliki svet v loži piranske palače, kjer se je delila pravica (ubi redditur jus) ob več kot dvotretjinski prisotnosti članov velikega sveta določili ser⁴ Marquarda Vitalis in ser Bernarda Nixo, ki je bil notar, za zastopnika Pirana z namenom, da bi sklenila pogodbo s plemenitima možema, bratoma Johannesom in Manfredom Galesijem, sinovoma gospoda Soldanierija iz Firenc ali z enim od njiju ali s kom drugim, ki bi sklenil pogodbo v njunem imenu in v imenu njihovih družabnikov (socii) in faktorjev ali agentov,⁵ in da bi za jamstvo pogodbe oblikirala premoženje Pirana in njegovih prebivalcev; obljubili so, da bo veliki svet potrdil vse, kar bosta napravila.⁶ Očividno še istega dne so potestat s sodniki in veliki svet, v katerem je posebej omenjenih 12 uglednih Pirančanov, pred pričami, dvema Benečanoma in enim domačinom, preko obeh zastopnikov sklenili pogodbo z bankirskima bratoma.⁷ V pogodbi, razdeljeni na 15 točk (capitula), so bile v glavnem podobne določbe kot v pogodbah z Johannesom, sinom Cursija in Benzinijem⁸ Važnejše razlike so bile te: 1. obresti (meritum sive collegancia⁹) so bile 25 % na leto pri posojanju na listine in 20 % na leto pri posojanju na lombardni način¹⁰ (Benzini — oboje 20 %, Johannes — na listine 20 %, na lombardni način 15 %); 2. zastopnika Pirana sta se obvezala priskrbeti Soldanierijema hišo, česar pri onih dveh ne srečamo; 3. v listine sta lahko Soldanierija dala zapisati take vsote, kot bi se zanje dogovorila z dolžniki (Johannes je imel točno določene za 1/3 večje vsote, Benzini pa ni imel podobne pravice); 4. vsota 9000 ali 10.000 liber, ki sta jo bila Soldanierija v 18 mesecih po slovesni potrditvi pogodbe pod kaznijo 200 liber dolžna spraviti v Piran in jo posojati, čeprav sta

smela posojati tudi preko nje in samo preko nje tujcem, je bila pogoj, da bosta edina posojevalca v mestu (pri Johannesu ni podobne zahteve, Benzinijeva pogodba pa določa vsoto najprej 6000, potem pa 8000 liber, brez določitve časovnega termina in kazni; tujcem sta Johannes in Benzini lahko posojala brez omejitev); 5. Soldanierija naj bi posojala 5 let, od enega meseca po slovesni potrditvi pogodbe dalje, z odpovednim rokom od pol leta pred do pol leta po preteku teh 5 let; kar bi tedaj ostalo dolga, bi jima Piran vrnil v 3 enakih obrokih po 8 mesecev, tako da bi bil torej dolg odplačan v dveh letih; obresti bi se tudi v teh dveh letih še naprej priračunavale (Johannesova pogodba je bila sklenjena za 2 leti z enoletnim odpovednim rokom brez podrobnejših določb o plačilu dolga, Benzinijeva pa časovno ni bila omejena); 6. če bi kdo drug posodil denar na obresti brez dovoljenja obeh Soldanierijev, bi posojeni denar izgubil in bi si ga delila na pol Piran in denunciant (v Johannesovi pogodbi je bila določena kazen 10 soldov grošev¹¹ ne glede na višino posojene vsote, v Benzinijevi pa te določbe ni bilo); 7. kazen za Pirančana, ki bi vzel posojilo za tujca, je bila v pogodbi obeh Soldanierijev 50 liber, s tem da bi polovica vsote pripadla Piranu, polovica pa bratoma (v Johannesovi in Benzinijevi pogodbi je bila ta vsota 25 liber; ves denar bi pobral Piran); 8. lastnik zastavljenega predmeta je predmet po enem letu lahko rešil še za eno leto, če je vnaprej plačal obresti, česar v Johannesovi in Benzinijevi pogodbi ni bilo; 9. Soldanierija sta dobila pravico, da jima ni bilo treba protestirati ob prenosu premoženja njihovih dolžnikov in sta se lahko pritožila tudi kasneje, česar v Johannesovi in Benzinijevi pogodbi ni bilo.¹² Pogodba obeh Soldanierijev pa ni vsebovala nekaterih določb, ki sta jih imeli oni dve ali ena od njiju, in sicer določbe o tem, kako bi se postopalo, če bi kdo bankirje obtožil pri cerkvenih oblasteh oderuštva (v Johannesovi pogodbi je bila za takšno dejanje določena kazen 200 liber), o praznikih (Johannes v času nekaterih s Pيرانskim statutom določenih cerkvenih praznikov ni smel izterjevati dolgov, Benziniju pa je bilo to dovoljeno), o pravici bankirjev do sumarnega sodnega postopka, o pravici do nošenja orožja, o izvzetosti iz kolektivne krivde (zadnji dve določbi sta bili samo v Benzinijevi pogodbi), poleg tega pa pogodba obeh Soldanierijev ne vsebuje denarnega

jamstva pogodbe, oni dve pa (Johannesova 10 liber, Benzinijeva kar 500 liber).

Videli bomo, kako se je katera od obeh pogodbenih strank, to je Piran in družina Soldanieri, držala nekaterih določb pogodbe. O njeni slovesni potrditvi, ni podatkov, vendar je morala biti kmalu po njeni sklenitvi, najbrž še isti dan, to je 9. marca, saj ima prvo posojilo, ki bi moralo biti mesec dni po slovesni potrditvi, datum 4. april 1337.¹³ Prav tako ni podatkov o njeni odpovedi, ker pa je bilo zadnje posojilo 6. aprila 1342,¹⁴ lahko rečemo, da pogodba po 5 letih ni bila obnovljena. Denar, ki so ga Soldanieri posojali v Piranu, po vsem videzu ni dosegel 9000 liber. To sklepam predvsem iz tega, ker se je pirska oblast 13. septembra 1338, torej približno 18 mesecev po sklenitvi pogodbe s Soldanierijema, odločila skleniti pogodbo s Franciskom Benzinijem,¹⁵ in tudi iz tega, da ni nobenega podatka o posojilu tujcem. Možno bi seveda bilo, da so se Soldanieri strinjali, da pride Benzini in da med njimi in Benzinijem ni bilo rivalstva. Drugi del Benzinijeve pogodbe je namreč določal, da bo Benzini posojal do vsote 6000 liber, po preteku pogodbe s Soldanierijema pa do vsote 8000 liber in bo od tedaj naprej edini bankir v Piranu.¹⁶ Benzini je očitvidno ponujal boljše pogoje, to je za 5 % nižje obresti pri posojilu na listine zadolžnice. Vpisovanje večjih vsot, kot so bile v resnici posojene, so Soldanieri brez dvoma pogosto uporabljali, saj o tem vsaj do neke mere pričajo lepo zaokrožene vsote posojil. Vendar sem našel samo en podatek, ki bi to direktno potrdil: Peter, sin pokojnega mojstra Donata, je vzel dolg 16 liber in se obvezal vrniti 32 liber in to zaradi obresti; pod temi pogoji je imel denar na razpolago en mesec, potem pa naj bi tekle običajne obresti.¹⁷ Na žalost izvemo o tem posojilu po indirektni poti, tako da ne moremo reči, katera vsota je bila vpisana v listino zadolžnico, čeprav si lahko mislimo, da je bila vsota, ki jo je bilo treba vrniti, to je 32 liber. O kršitvi določbe, da ne sme noben Pirančan vzeti posojilo za tujca, imamo en podatek.¹⁸ Določbo o hiši je Piran izpolnil, čeprav nekoliko pozno.¹⁹ O kakšnih trgovskih zadevah, ki jih pogodba predvideva ali o čemerkoli drugem v zvezi z Johannesom in Manfredom ali drugimi iz družine Soldanieri v Piranu ni sledov.

Posojanje na drobno v Piranu. Od začetka posojanja do 19. aprila 1337 se listine zadolžnice glasijo na Lavrencija, sina pokojnega Vanta Soldanierija, ki je posojal v imenu Johannes in Manfreda.

Izjema je le prvo (4. april 1337) in tisti dan edino posojilo, kjer se omenjata kot posojevalca Johannes in Manfred.²⁰ Lahko da je to samo pisarjeva napaka, ki je tudi napačno zapisal, da je Soldanierius že pokojni, ali pa sta morda oba brata simbolično posodila prvo vsoto in nato prepustila posojanje Lavrenciju. Od 19. aprila do 21. oktobra 1337 se listine zadolžnice glasijo na Johannes in Manfreda, od 21. oktobra 1337 do 5. julija 1338 se skupaj z Johannesom pojavlja v teh listinah brat Henrik, od 20. februarja do 26. oktobra 1339 pa zopet Johannes in Manfred. Med 5. julijem 1338 in 20. februarjem 1339 je zapisano eno samo posojilo, ki se je glasilo samo na Johannes.²¹ Pri zadnjem posojilu je imenovan Henrik sam.²²

Suma vsega na listine zadolžnice posojenega denarja, ki je zapisan v ohranjenih dokumentih, to je v vicedomskih knjigah, je 5414 liber, 10 soldov malih denarjev in 7 liber grošev.²³ Seveda je to samo nepopolna suma posojil na listine (ker niso ohranjene vse vicedomske knjige iz tega obdobja), poleg tega pa je morda istočasno teklo tudi posojanje na lombardni način, o katerem notarji niso pisali listin, ki bi se potem rezimirane ohranile v vicedomskih knjigah. Vsote posojil v posameznih mesecih so bile: leta 1337: april 2290 liber 20 grošev, maj 2076 l, junij 232 l, julij 406 l, avgust 22 l, oktober 48 l, november 4 libre grošev; leta 1338: februar 32 l, junij 64 l, julij 32 l, december 66 l; leta 1339: januar 4 libre 10 soldov, februar 48 liber 40 soldov grošev, september 50 liber, oktober 36 liber; april 1342 8 liber. Vidimo, da so bile aprila in maja 1337 posojene približno 4/5 vsega posojenega denarja, ki je zapisan v ohranjenih dokumentih,²⁴ čemur je lahko vzrok izpraznjena možnja bankirjev ali pa saturacija tistih, ki so denar potrebovali. Povprečna posojena vsota je bila približno 30 liber. Zanimivo je, da so bile skoraj vse posojene vsote sodej številna, deljiva s 4, tako da posojevalcem ni bilo težko izračunati 25 % obresti. Najvišje posojilo je bilo 400 liber (obrtniku Jakobu iz Furlanije, iz kraja Manzano, prebivalcu Pirana) in to v dobrem ne-rezanem (non excanatum) denarju,²⁵ najnižje pa 4 libre 10 soldov.²⁶ Izrazi²⁷ za obresti so bili prode, interesse, lucrum, usura, utilitas, meritum, collegancia,²⁸ pressa.²⁹

Med obliko listin zadolžnic Benzinija in Soldanierijev ni bilo bistvenih razlik, čeprav se ni v Pirske arhivu ohranila nobena popolna listina slednjih, pač pa samo rezimeji v vicedomskih knjigah, ki prikažejo vsebino listine, so pa predvsem brez zavarovalnih formul.

Časovni termin vrnitve posojil je bil skoraj vedno en mesec, kazen za neupoštevanje dogovora 1/3 posojene vsote, obresti se ne omenjajo, pač pa posojila »de pura sorte«? (morda: posojila čistega kapitala). Posebne pogoje vsebuje samo pogodba, v kateri se je Peter, imenovan Saraculo, sin pokojnega biriča (preco) Blaža, služabnik Johannesesa Soldanieri, obvezal, da bo gospodarju toliko časa služil in prebival z njim, dokler mu ne bo vrnil posojila 4 libre 10 soldov.³⁰

Denar si je z navidez enako koristjo izposodilo več ljudi, običajno trije, in to tako, da je bil glavni oziroma resnični dolžnik (principalis debitor Piranskih statutorum) imenovan na prvem mestu. Navadno je v posebni pogodbi takoj nato resnični dolžnik obljubil obvarovati pred škodo (liberare indempnes, consevare indempnes) oba ali več porokov, »ker je ves dolg samo v njegovo korist«. Bili so tudi primeri, da je bil nekdo večkrat porok v približno istem času³¹ ali da je nekdo vzel posojilo in je nato še isti dan bil porok enemu od obeh svojih porokov, ki je tudi vzel posojilo.³² Tovrstne zadeve in posojila ženskam in mladoletnikom sem že obravnaval v razpravi o Benziniju, zato tu ne bom ponavljal, saj ni bilo pri posojilih Soldanierijev nič drugače.³³

Na važno vprašanje, zakaj so Pirančani potrebovali denar, nam dokumenti praktično ne dajo odgovora, kajti našel sem en sam podatek, da je nekdo kupil za izposojeni denar nekaj zemlje.³⁴ V aprilu in maju 1337, ko je bilo vzetih okrog 4/5 vseh posojil, sem našel samo en primer, da je nekdo vzel posojilo 160 liber³⁵ in kupil v istem času nepremičnino za 56 liber,³⁶ vendar je celo on porabil za nakup le dobro tretjino posojene vsote. Zdi se mi torej, da je denar šel predvsem za trgovske zadeve izven Pirana, za nakup hrane in za plačilo starejših dolgov,³⁷ kar bom lahko potrdil ali zanikal, ko si bom ustvaril kompleksnejšo sliko o denarnih zadevah v Piranu tistega časa. Tu naj omenim še podatek, ki nima zveze s posojanjem, to je, da so bratje Johannes, Henrik in Manfred 12. februarja 1339 dali 1000 liber v depozit Florentincu Johannesu, imenovanemu Gamberço, sinu župnika! Tomaža de Anguileris, prebivalcu Trsta.³⁸

Večja posojila Piranu. 14. avgusta 1337 so potestat s sodniki in več kot dve tretjini članov velikega sveta določili ser Henrika, sina pokojnega Johannesesa de Petroгна, za zastopnika Pirana, da bi vzel od gospoda Soldanierija ali od koga drugega posojilo za povrnitev piranskega dolga plemenitemu Fredeginu de la Turre. Omenjata se dve vsoti: najprej 4000

liber in več in nato 1600 liber za polno plačilo dolga čez vsoto 4000 liber. Poleg tega naj bi izbral dva arbitra (arbitros et communes amicos), enega iz Pirana in enega iz Trsta, ali pa tudi več arbitrov zaradi stroškov, kazni in obresti, ki jih je gospod Fredeginus naprtil Piranu. Soldanieriju naj bi Henrik dal izjavo, da je prejel njegov denar kot posojilo, depozit ali koleganco ali kako drugače.³⁹ Če Pirančani ne bi izpolnili zahtev pogodbe, bi lahko Soldanerius nastopil proti njim in jih celo dal zapreti v Benetkah, Piranu, Istri in kjerkoli drugje. Henrik bi smel dopustiti, da se vpišejo v listino zadolžnico tudi dvojne obresti in večkratne kazni. Za jamstvo pogodbe naj bi Henrik obljubil premoženje Pirana in še posebej, premoženjsko in osebno (realiter et personaliter), 12 uglednih Pirančanov, ki so ga še sami napravili za svojega zastopnika v omenjenih zadevah in ga pobožali posedovati s pravico preklica njihovo premoženje za Soldanierija ali koga drugega, ki bi posodil omenjeno vsoto denarja (omnia eorum bona pro dicto domino Soldanerio vel pro altero mutuante dictos denarios jure precario possidere).⁴⁰ Piranski dokumenti nam ne povedo, kako je Henrik opravil zadevo, vendar je posojilo po vsem videzu dobil, saj je 13. februarja 1338 zastopnik že pokojnega Frederika de la Turre izjavil, da je prejel zadnje plačilo piranskega dolga.⁴¹ 23. januarja 1341 je piranska oblast imenovala Balsemina Terixija, da bi skupaj z 19 odličnimi možmi vzel za Piran štiriletno posojilo 12.940 liber 13 soldov pri Soldanieriju, meščanu Udin, ki bi sklenil pogodbo tudi v imenu svojih družabnikov, brata Manfreda in sina Frančiška, ali pri njegovem zastopniku.⁴² Listina o dolgu 12.940 liber 13 soldov je bila nato napisana po vsem videzu v Piranu (napisal jo je namreč pisar piranskega potestata) 12. februarja istega leta s pogojem, da bo Piran dolg odplačal v štirih neenakih vsotah (3764 liber 11 soldov, 3411 l 12,5 s, 3058 l 14 s, 2705 l 15,5 s); odplačevanje naj bi se začelo s 1. januarjem po vsej verjetnosti prihodnjega leta; obresti naj bi bile enake obrestim banke (stationis seu tabule) beneškega bankirja (cupresoris)⁴³ Johannesesa Stornada, to je 10 %, in to ne »in anno et ratione anni sed ab inde infra«, torej od dne posojila dalje.⁴⁴ 9. junija 1342 je Balsemin pod obligacijo piranskega premoženja obljubil obvarovati pred škodo 18 od omenjenih 19 odličnih mož, ker je eden od njih, Riçotus Vitalis,⁴⁵ izjavil, da tega ne želi in je bil očitno pripravljen žrtvovati svoje premoženje v korist Pirana, če bi bilo potrebno. Že zgoraj smo videli, da Soldanieriju ni bila dovolj obligacija piranskega premože-

nja, pač pa je še posebej zahteval obligacijo večjega števila bogatejših privatnikov. Pri alternativni, ali so Pirančani ta denar potrebovali za svoje javne stroške ali pa za privatne zadeve, bi se jaz na podlagi enega samega podatka, ki govori o vsoti 32 liber, ki bi jo nek privatnik moral plačati v štirih časovnih terminih,⁴⁸ odločil prej za drugo možnost, čeprav je morda šlo za kak drug dolg, ki je bil vzet pod istimi pogoji. Piranski potestat je 17. maja 1344 pisal zastopnikoma Pirana Nikolaju Marchexii in Gualteriju ser Garofoli, očitvidno v Benetke, naj plačata Soldaneriju del omenjenega dolga, vendar brez obresti in stroškov; dogovorita se naj za plačilo le-teh v najugodnejšem časovnem terminu in pod najugodnejšimi (dodatnimi, ali bolje obrestnimi) obrestmi; če bi se Soldanerius ne strinjal, naj se brani pred beneško oblastjo, češ da je bil enar posojen na isti riziko (risegum), kot posoja Johannes Stornato, ki je izgubil več kot 50%,⁴⁷ in naj dokazujeta, da bi denar moral biti posojen na obresti v višini 10%, pa je bil na 15%; glede obresti in stroškov naj nič ne obljubita, ampak naj se izmikata, češ da se bo na koncu vse uredilo; kolikor bi prišlo do sodnega procesa, bi bil Soldanerius na slabšem.⁴⁸ 20. maja istega leta so potestat s sodniki in veliki svet dali istima zastopnikoma nalogo, da kolikor mogoče podaljšata časovni termin plačila dolga, potrđita dolg in pogobno med Soldanerijem z družabniki in Piranom v celoti ali deloma in vzameta pri njem ali pri kom drugem nov dolg v katerikoli višini kot posojilo ali pod kakšno drugo oznako,⁴⁹ beneško oblast pa naj prosita za soglasje.⁵⁰ 25. novembra 1347 so potestat s sodniki in koncil določili ser Henrika de Petrogna in ser Nikolaja Marchexii, da bi potovala v Benetke in se sporazumela s Soldanerijem ali njegovimi zastopniki glede starih dolgov, mu dala varščine (securitates) in dala napraviti listino o dolgu ali depozitu; izbrali so tudi 23 uglednejših meščanov, ki bi se skupaj z omenjenima zastopnikoma obligirali za pogodbo; ker pa bi bilo potovanje v Benetke za toliko ljudi drago in težavno, so sklenili naj oba zastopnika namesto njih obligirata njihovo premoženje.⁵¹ Iz zadnjih dveh podatkov je videti, je Soldanerius tedaj živel ali pa imel ekspozituro v Benetkah.

Odplačevanje dolgov. Za izterjanje dolgov so bili določeni posebni uradniki, po dva za izterjanje vsakega od treh delov odplačila, ki so od dolžnikov pobirali denar v gotovini in prodajali njihovo premoženje na dražbi. Plačila dolgov v gotovini tem uradnikom se sicer nekajkrat omenjajo, vendar le v zvezi s

kakšnimi posebnimi zadevami, tako da ne bi imelo nobenega smisla, če bi jih seštel, na pretek pa je zapisov o dražbah, kjer so omenjeni uradniki prodajali nepremičnine, predvsem vinograde, hiše, vrtove in zemljo, pa tudi lovišča rib v morju (piscaria) in soline.⁵² Od razlike med ceno in delom (prvim, drugim ali tretjim) dolga so se odbili stroški (2 solda na libro za plačilo obema uradnikoma, 1 sold na libro za birača in še nekaj denarja za druge stroške) in je bila potem vrnjena dolžniku. Listine o dražbah za plačilo dolgov Soldanierjem je pisal samo notar Almericus Dethemarius, z izjemo dražb, na katerih je bil kupec on sam. V zvezi z dolgovi in dražbami odkrijemo precej zanimivosti iz piranske sodne prakse, ki pa ne sodijo v to razpravo. Omenim naj, da je bila dražba za dolžnika lahko tudi dober način, da je prodal lastnino dražje kot bi jo sicer,⁵³ imamo pa tudi primer, ko je bil mlin, ocenjen na 800 liber, prodan za 50 liber lastniku, ki ga je pred tem sam dal v roke uradnikoma. Veliko vsoto (okrog 650 liber) je dolgoval Bonifacij de Appollonio in so denar, njegov in njegovih porokov, po njegovi smrti izterjevali predvsem na dražbah. Pri prodaji hiše Sygomarija, sina njegovega umrlega poroka za plačilo dolga 187 l 19 s 6 d, je bilo določeno, da bo kupec, ki je kupil hišo za ceno 300 liber, dal 112 l 6 d uradnikoma, ki sta, potem skoraj ves ta denar vrnila Sygomariju, 187 l 19 s 6 d in vse obresti od preteklega praznika sv. Andreja dalje pa bo dal Soldanierjem.⁵⁵ Našel sem tudi primer, ko niso ne uradnika ne dolžnica vedeli višine obresti oziroma kazni v zvezi z nekim dolgom (27 l 13 s 1 d), pa so zato potestat in sodniki dali ves denar od prodaje na dražbi vinograda (40 liber) omenjene dolžnice nekemu v depozit oziroma posojilo. S tem se je dolžnica znebila novih obresti, ki jih je bil od tedaj naprej dolžan plačevati novi dolžnik; le-ta je tudi obljubil, da bo potem, ko bo Soldanerius prišel v Piran in natančno izračunal dolgovano vsoto, vrnil dolžnici morebitni ostanek od vsote 40 liber.⁵⁶ Tudi iz nekega drugega primera vidimo skrb piranske oblasti, da ne bi denar ležal brez koristi.⁵⁷

Prve dražbe so bile junija 1342, ki sta jih vodila uradnika Nikolaj Marchexii in Mondius, sin pokojnega Sklavona Biloni (ki sta do konca svoje službe prodala premoženja za 3716 l 12 s 11 d in 29 grošev), od maja 1343 dalje Terixius, sin pokojnega Pencija Terixija in Francischinus, sin pokojnega Bonsignora (1432 l 9 s 5 d), od decembra 1347 dalje pa Candius Taiacoço in Johannes Henrici de Petrogna (700 l 9 s 6 d in 10 grošev), ki

sta denar porabila do januarja 1350. Suma denarja z dražb je bila 5849 l 11 s 5 d in 39 grošev. Vzroka za vedno nižje vsote sta bila njebrž izmikanje plačilu in obubožanje. Ni posebno verjetno, da bi Pirančani na primer prvi del plačila odplačevali s prodajanjem svojega premoženja na dražbi, drugi in tretji del pa v gotovini. Ker zapisi o dražbah omenjajo večinoma samo cene prodanega premoženja in zelo redko tudi dolg v celoti ali pa njegov del (prvi, drugi ali tretji), ki je bil navadno manjši od cene, so zgoraj našteje vsote večje od denarja, ki bi ga morali dobiti Soldanieri. In ker ti zapisi prav tako ne vsebujejo obresti in datumov dolgov, je več stvari ostalo nejasnih. Glavni problem je ta: ali so omenjeni uradniki pobirali denar; 1. samo od dolgov, ki jih predvideva pogodba Pirana z bratoma Johannesom in Manfredom Soldanieri kot plačljive v treh zaporednih enakih delih; 2. od katerega drugega dolga, ki bi ga Piran najel pri samem Soldaneriju, prav tako plačljivega v treh delih, da bi njegovi prebivalci vrnili svoje dolgove Sergiju de Castro Pole; 3. deloma od dolgov pod točko 1. in deloma od dolgov pod točko 2). Za drugo varianto govori a) naziv uradnikov, ki se včasih pojavlja (uradnika komune za izterjanje prvega (d drugega, tretjega) plačila dolga gospoda Soldanierija, ki je bil nekda (sc. dolg gospoda Sergija de Castro Pole) in so ga morada notarji običajno izpuščali b) dejstvo, da med tistimi, ki se omenjajo kot dolžniki ali je bilo njihovo premoženje prodano na dražbi ne srečamo takih, ki bi si v letih 1337—1342 izposodili denar od Soldanierijev doma v Piranu c) da se omenja vsepovsod »dolg gospoda Soldanierija« brez omembe sinov; v korist prve variante naj povem, a) da je zelo možno, da so Pirančani z denarjem obeh bratov odplačali tudi dolgove gospodu Sergiju⁵⁸ b) da bi omenjena disonanca med imeni tistih, ki so najemali posojila in imeni poznejših dolžnikov, bila trden dokaz le tedaj, če bi se ohranile vse vicedomske knjige iz tega obdobja c) da sta Johannes in Manfred Soldanieri sklenila pogodbo s Piranom in tam posojala po vsem videzu kot zastopnika (faktorje svojega očeta), saj se celo njuna pogodba s Piranom v nekem tekstu imenuje »pogodba s ser Soldanierijem oziroma (seu) sinovi«⁵⁹ in se nekje drugje tudi omenja nek dolg z dne 29. aprila 1337 kot dolg »Soldanierija ali sinov«⁶⁰ d) da je uradnikoma nekdo izročil denar za drugi del plačila dolga z dne 7. aprila 1337⁶¹ in je torej malo verjetno, da bi Piran takoj po sklenitvi pogodbe z bratoma Johannesom in Manfredom že najel posojilo en

gros pri njunem očetu Soldaneriju. Od vseh treh variant se mi zdi prva najbolj verjetna, posebno zato, ker je 7. aprila 1337, torej slab mesec po sklenitvi pogodbe med Piranom in obema bratoma, Sergij de Castro Pole v Benetkah izjavil, da je prejel 1150 liber, kolikor mu je bil Piran še dolžan od posojila 3000 liber.⁶² Če je tako, potem lahko rečemo, da je Piran takoj po preteku pogodbe (marec 1342) še nameraval vrniti dolg, zato je tudi začel z dražbami, se pa ni mogel ali ni hotel držati pogodbene določbe o treh enakih plačilih v dveh letih.

Videti je tudi, da je piranska oblast denar z dražb zadrževala pri sebi, skušala zmanjšati dolgove in jih sploh ne vrniti. 11. maja 1349 je Johannes v svojem in v imenu bratov, ki so imeli to pravico od strica Manfreda, predvsem pa kot pravni zastopnik (procurator) brata Frančiška, dediča pokojnega Soldanierija, zahteval od piranske oblasti, da naj poskrbi, da bo tretji del dolgovane vsote 10.921 liber z obrestmi, stroški in kaznimi do 18. maja, to je v enem tednu prispel v Benetke. Nato je protestiral zaradi neplačanih in »očiščenih« dolgov (debitis lotis; izraz najbrž pomeni: brez obresti), posebno zaradi nepovrnjenih tretjega in ostalih delov dolga.⁶³ Kmalu potem, 18. junija 1349, se tudi prvič omenja »bivši dolg pokojnega ser Soldanierija, ki je prešel na Piran (de debitis... in comune Pirani devolutis).⁶⁴ Dražbe so se vrstile še do januarja 1350,⁶⁵ vendar je denar očitno šel v piransko komunalno blagajno. Ni bil pa to za Pirančane edini način, kako iztrgati Soldanierijem vsaj del njihovega dobička.

Kako so Pirančani vrnili posojila, ki so jih en gros najeli pri Soldaneriju, ostaja bolj ali manj nejasno.⁶⁶ Iz zgoraj omenjenega teksta vidimo, da so se tudi po vrnitvi teh posojil precej izmikali.⁶⁷

Boj Pirančanov za povrnitev obresti. Soldanierius se je v Udinah 12. junija 1348, hudo bolan, verjetno od kuge, pred posebnim patriarhovim poslancem pokesal zaradi odušitva in obljubil vrniti vsem svojim dolžnikom oduške obresti; obljuba je vezala tudi njegove dediče in se je nanašala na tretji del premoženja; vračanje obresti naj bi se vršilo pred patriarhom brez sodne obravnave (sine strepitu et figura iudicii).⁶⁸ S tem se je pričel boj Pirančanov za povrnitev oduških obresti, ki mu bomo sledili, kolikor je mogoče po dokumentih, ki so mi prišli v roke.⁶⁹ Čeprav so Pirančani že 10. maja 1349 imenovali zastopnike, da bi pred koprskim škofom, patriarhom ali dožem urgirali za povrnitev Soldanierijevih obresti,⁷⁰ je 11. maja Johan-

nes Soldanieri zahteval od piranske oblasti plačilo dolga.⁷¹ Koprski škof Franciscus Quirinus jim je bil očitno naklonjen in je dal poklicati predse Johannesa Soldanieri, potem ko je v cerkvi sv. Jurija v Piranu razglasil, da bo ugodil zahtevi Pirana in uredil glede vrnitve oderuških obresti. V Koper je prišel Zordanus iz Vicenze, zastopnik Frančiška, edinega Soldanerijevega dediča, in odklanjal škofovo jurisdikcijo.⁷² Od njega je 8 zastopnikov v imenu 58 Pirančanov⁷³ zahtevalo vsoto 10.000 liber, ki naj bi bile izterjane kot oderuške obresti. Zordanus je predlog zavrnil, češ da 1. škof ni kompetenten sodnik, ker spada Frančišek pod patriarhovo jurisdikcijo; 2. Frančišek prebiva v Udinah in zato se mora nastopati proti njemu tam »cum actor teneatur sequi forum rei«; 3. tam bi tudi najlaže vrnil premoženje, saj ga ima tam največ; 4. Soldanierius je v privatni listi prepustil kavcijo (cautionem) o vrnitvi obresti arbitraži patriarha. Piranski zastopniki pa so mu nasprotovali takole: 1. v Koper je Zordanus prišel po svoji volji, poleg tega pa se po patriarhovi določbi lahko zadeva uredi tudi v Kopru, kot je to v Benetkah (verjetno na sinodi) patriarh sporočil škofu; 2. ne gre za civilno zadevo, ampak za delikt te vrste, da se mora urediti tam, kjer se je zgodil; 3. oderuštvo je namreč vrsta tatvine: oderuške obresti bi lahko vrnilo tudi iz premoženja (bona male ablata), ki je v koprski škofiji; 4. če je zadeva v arbitraži patriarha, še ni rečeno, da ne velja za škofa, v katerega škofiji so bile obresti izterjane, zlasti še, ker se patriarh omenja le zato, ker je bila kavcija (cautio) napravljena pod njegovo jurisdikcijo; poleg tega tudi osebe iz oddaljenih krajev težko pridejo v Furlanijo in se tako Soldanerijeva duša slabo rešuje; prav tako velja pravilo, da se odreče apelacijam, kdor da kavcijo.⁷⁴ Zordanus se je nato pritožil patriarhu Bertrandu, ki je v pismu sporočil koprskemu škofu, da je poklical k sebi piranske zastopnike in zato naj škof v omenjeni zadevi neha ukrepati,⁷⁵ koprski škof pa se je v odgovoru skliceval na patriarhove sinodalne konstitucije o kavciji oderuhov.⁷⁶ Pirančani so še poskušali z urgencami⁷⁷ in so 11. decembra 1351 imenovali Marka Caviana in Gualterija Garofoli Gojne, za zastopnika Pirana z nalogo, da gresta k dožu.⁷⁸

Kako se je zadeva končala, je brez dokumentov iz oglejskih, udinskih in beneških arhivov težko reči, tako da naj namignem le na to, da sta bila Piran in Koper politično odvisna od Benetk in ne od Ogleja in zato je najvažnejšo vlogo igralo mnenje beneške vrhovne oblasti. Družina Soldanieri je na eni

strani s svojim denarjem rešila Piran vsaj dveh večjih dolgov, na drugi strani pa je precej izčrpala njegove dohodke; vzrok za vedno nižje vsote v posameznih plačilnih terminih na dražbah dobljenega denarja in odlašanje s plačilom najbrž ni bilo samo izogibanje plačilu, ampak tudi pomanjkanje denarja. Piran nekako ni mogel odplačati starih dolgov, pač pa se je začasno reševal z najemanjem novih, obresti pa so se med tem vztrajno kopičile. Soldanerijev testament v nemirnem času črne smrti je Pirančanom dal možnost, da se dokončno rešijo teh skrbi, ki bi v prihodnosti lahko bile še hujše, saj kužna leta niso akumulirala samo kapitala, ampak tudi dolgove.

OPOMBE

1. Vicedomske knjige (VK) v Piranskem arhivu (PA) poznajo samo latinsko obliko: Soldanerii. — 2. Dante Alighieri, *La divina comedia*, Paradiso, 13, 91-93. — 3. O delovanju Soldanerijev v Furlaniji glej A. Battistela, *I Toscani in Friuli*, Bologna 1898. — 4. Naziv za uglednejše ljudi, vendar po rangi nižji od naziva dominus. — 5. Imena družabnikov, faktorjev ali agentov se ne omenjajo, vendar v vlogi le-teh nastopajo kasneje brata Henrik in Frančišek in sorodnik Lavrencij. — 6. PA VK 6, f 226, f 223. — 7. PA VK 6, f 223-225'. — 8. Za podatke o Benziniju glej J. Peršič, *Franciscus Benzini*, florentinski bankir v Piranu, *Kronika*, 1. 23, št. 3. Pogodba med Piranom in Benzinijem je v PA VK 8, f 76' -78 in f 158-158'. Pogodbo z Johannesom je objavil Camillo de Franceschi v zbirki dokumentov *Chartularium Piranense* (zbirka je izhajala v *Atti e memoria della Società istriana di Archeologia e Storia patria*, v letnikih od 36 do 50), volumen 44, dokument številka 46 (odslej citiram Ch. Pir., *Atti*, v. ..., št. ...). — 9. Beseda collegancia v tem kontekstu brez dvoma pomeni obresti. V istem pomenu jo srečamo še na nekaj mestih, na primer tudi v pogodbi z Johannesom in Benzinijem. Zdi se mi, da se je hotelo z njo prikriti posojanje na obresti, ki je po tedanjih pojmih veljalo vsaj kot nemoralno, če ne že kot nedovoljeno. Du Cange, *Lexicon latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae in Tommaso* (*Dizionario della lingua italiana*, Torino 1929) tega njenega pomena ne poznajo. — 10. Posojanje na zastavljene predmete (pignus). — 11. Sold grošev je v tem času veljal 26 soldov malih denarjev. O relaciji med groši in malimi denarji (le-teh ne označujem posebej) glej B. Benussi, *Ragguaglio delle monete...*, *Atti e memoria...*, v. 40, fasc. I, Parenzo 1928. — 12. Po vsem videzu Soldanierijema ni bilo treba takoj oziroma v določenem roku po objavi prodaj, donacij ali testamentov njunih dolžnikov zahtevati povrnitev dolga, pač pa sta to storila tudi kasneje. — 13. PA VK 7, f 11. — 14. PA VK 10, f 9'. — 15. Glej op. 8. — 16. V razpravi o Benziniju (glej op. 8, str. 140) sem napačno napisal, da je pogodba med Pira-

nom in družino Soldanieri že potekla. Pravilno bi bilo: »Po preteku pogodbe...«. — 17. PA VK 7, f 21'—22, 16. april 1337. — 18. Ibidem, f 44', 16. maj 1337. — 19. Potestat in sodniki so dali Johannesu Soldanieri in njegovim družabnikom za čas od 3. junija 1337 dalje dve dotika-joči se hiši za letno najemnino 60 liber (poleg tega naj bi plačeval na leto 20 soldov za desetino), ki jih naj bi imel, dokler bi bil v Piranu (Ch. Pir., v. 46, št. 126). Za čas 4 let od prihodnjega 15. avgusta dalje je Johannes na zahtevo piranski oblasti dobil v najem »po formi piranskih statutov« (čeprav v statutih tovrstne klavzule ni hišo s kletjo (canepa) za ceno 20 liber na leto. Lastnika, mož in žena (le-ta z dovoljenjem potestata) sta si izgovorila pravico, da prekineta pogodbo glede hiše, tako da Johannesu ostane canepa; v tem primeru bi mu seveda vrnila ostane predplačila (PA VK 7, f 52—52', 27. maj 1337). Po indirektni poti izvemo, da je imel Johannes poleg omenjenih še eno hišo (PA VK 8, f 93—93', 31. okt. 1338). — 20. Glej op. 13. — 21. PA VK 8, f 111. — 22. Glej op. 14. — 23. Libra grošev je v tem času veljala približno 26 liber malih denarjev (glej op. 11). — 24. Vicedomske knjige med marcem 1340 in marcem 1342 manjkajo, vendar je bil največji del denarja posojen aprila in maja 1337. Je pa na drugi strani vprašljivo, če so ohranjene vse Vicedomske knjige med marcem 1337 in marcem 1340. — 25. PA VK 7, f 56, 26. maj 1337. — 26. Glej op. 21. — 27. Morda so nekateri od naštetih izrazov imeli svojo nianso pomena. — 28. Glej op. 9. — 29. Ta izraz je samo v enem tekstu (glej op. 42 in 43). — 30. Ibidem. — 31. PA VK 7, f 11, 6. april 1337; f 38', 1. maj 1337. — 32. PA VK 7, f 39, 11. maj 1337. — 33. Glej op. 8, razprava o Benziniju, str. 142. — 34. PA VK 10, f 29—29', 4. junij 1342. — 35. PA VK 7, f 22, 21. april 1337. — 36. PA VK 7, f 31', april 1337. — 37. Glej dalje, str. 129. — 38. PA VK 8, f 135. — 39. Glej op. 9. — 40. Ch. Pir., Atti 46, št. 130. — 41. Ibidem, št. 135. — 42. Ibidem, št. 151. — 43. Lexicon latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae pravi, da je beseda cupresor morda spačenka od besede campsor (bankir); po mojem mnenju pa bi bila lahko omenjena beseda v zvezi z besedo pressa (obresti), ki se ome-

nja v istem tekstu. — 44. Ch. Pir., Atti 46, št. 151. Tekst, ki govori o obrestih, samo rezimira to določbo pogodbe po originalu in zato vsaj meni na več mestih ni povsem jasen. — 45. Ibidem. — 46. PA VK 14, f 87, januar 1346. — 47. Pomen te misli ni preveč jasen. — 48. Ch. Pir., Atti 47, št. 177. — 49. Glej op. 9. — 50. PA VK 12, f 16'—17'. — 51. PA VK 17, f 89—89'. — 52. Laborator salinarum, PA VK 15, f 24, 14. maj 1346. — 53. 1/3 neke hiše je bila prodana na dražbi za 7 liber, medtem ko sta bili drugi dve tretjini prodani po normalni poti za 11 liber (PA VK 10, f 62', 22. sept., 1342); podobnih primerov je bilo več. — 54. PA VK 16, f 52, 13. julij 1346. — 55. PA VK 18, f 110, 17. dec. 1347. — 56. PA VK 20, f 8', 25. marec 1348. — 57. PA VK 13, f 27', 25. maj 1345. — 58. Nekdo je bil namreč dolžan Soldanierijem nekaj denarja od bivšega dolga gospoda Sergija in nekaj denarja od drugih dolgov in je vse skupaj obljubil dati v določenih časovnih terminih uradnikom za izterjanje dolgov Soldanierijev (PA VK 18, f 94', 12 nov. 1347). Seveda je pa možno, čeprav je manj verjetno, da se pod formulacijo »drugi dolgovi« skriva denar, ki so si ga Pirančani izposodili pri Soldanieriju en gros in ga razdelili med seboj. — 59. Pogodba med Piranom in Benzinijem, objavljena v razpravi o Benziniju, op. 8, str. 140. — 60. PA VK 17, f 31, 13. maj 1347. — 61. PA VK 15, f 82. — 62. Atti 46, št. 123. — 63. PA VK 21, f 13. — 64. Ibidem, f 24'. — 65. Ibidem, f 97'. — 66. Glej op. 58. — 67. Glej op. 48. — 68. Ch. Pir., Atti 47, št. 185. Dokument je slikovit prikaz srednjeveške mentalitete. — 69. Alisi (Pirano, la sua chiesa e storia, str. 50) omenja 34 listin kapiteljskega arhiva iz let 1350—1354, ki se tičejo tega boja; v župnijskem arhivu jih nisem našel, tako da so morda med tistimi, ki so jih begunci po drugi svetovni vojni odnesli v Italijo. Zato sem bil vezan predvsem na 6 listin, objavljenih v Ch. Pir. — 70. PA VK 21, f 13'—14'. — 71. Glej op. 63. — 72. Ch. Pir., Atti 47, št. 207. — 73. Ibidem, št. 208. — 74. Ibidem, št. 209. — 75. Ibidem, št. 211. — 76. Ibidem, št. 212. — 77. PA VK 15, f 2—3, 20. marec 1351; tudi glede Benzinija — 78. PA VK 26, f 99—100', 11. dec. 1351.

